

Tract. II. Proemial. Examen I.

si, ut definitur cap. Si quis acceptip, 23. q. 1.
Quarta Regula. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilis, vel quod plerumque consuevit fieri. Ut contraxit quis cum vidua, & longo tempore habitavit cum illa, que dicit se non esse cognitam. In hoc obscuru vidua presumitur esse cognita, quia sic in matrimonio consuevit fieri.

Quinta Regula. In obscuris minimum est sequendum. Sensus est. Si juxta praecedentem Regulam sciti nequeat, quod sit verisimilis, insciendum est, quod est minimum.

Rationem hujus Regule dat S. Anton. I. c. Si quis intellexit de maximo, non est dubium etiam sensisse de minimo, quia minimum continetur in maximo, non est contra.

Hac Regula locum habet Primo in peccatis, iuxta illam juris Regulari: *In peccatis benignior est interpretatio facienda.* Secundo. In dubio de quantitate injungenda penitentia; praestat enim errare in mediocritate, quam in excessu: & iusta S. Chrysost. melius est habere redire rationem Deo de nimia misericordia, quam de nimia severitate. Sed vide de hoc infra de Peccat. Sacramentali, Tract. 13. n. 134. R. 2. Tertio. Cum quis in conscientia perplexus est inter duo mala, eligendum est minus: iuxta Regulam Regule sequentis. Quæ est.

Sexta. Ex duobus malis minus est eligendum. Intelligitur de malis poena & damni, nequitum vero de malis culpa, seu de peccato. De hoc enim procedit illud: *Non sunt facienda mala (etiam minima) ut evaniant bona.*

Septima est. Dubia sunt in meliore parte interpretanda. Quis quilibet est habendus bonus, donec probetur malus. De quo infra, dum agetur de judicio temerario. Tract. 8. Exam. I. n. 11.

QUÆRO VII. Circa primam Regulam. Estne melior conditio possidentis in materia iustitiae, idest, quando due partes litigant de jure vel dominio aliquid rei? Seu estne legitima possessio sufficiens titulus non solum in foro fori, sed etiam in foro conscientiae ad reformatam, seu practice deponendum conscientiam dubiam de licita retentione & usu rei possesse? Exemplum hujus Quæsti ante est datum pro eadem Regula prima.

XIII. Resp. Probabiliter affirm. cum Gonet in Dissert. de Probabilitate. Item cum nostro Ildephonso in 1. 2. Tract. de Cons. citante 28. Doctores partim Thomistas, partim extraneos.

Ratio 1. Juxta adductam Regulam, quæ est Q. n. 6. In pari delicto, & causa melior est conditio possidentis, quia possidens (nimur bona fide, ut supponitur) ultra jus dubium proprietas (in quo ambo sunt paræ) habet etiam ius possessions, qui alter caret; quod ius cum ex natura sua sit quodam exercitium & complementum dominii, part pro possesso presumptionem juris, quod sit dominus rei. Subsumo: Sed si possessor deberet, v. g. agrum alteri cedere, vel cum eo dividere, non esset melioris conditionis, ut patet. Ergo, maj. ulterius declaratur. Cum iura ipsa in se sint cogniti difficultata, ad lites finiendas, & sumpus impendentes, ductu luminis nature homines inter se convernunt, ut, ubi iura sunt paræ, & manifesta veritas nequit reprehendi, res adjudicetur illi, qui cum sit aquilis iure est potior possessione. Quod institutum toti hominum universitatæ est pernile.

Ratio 2. ex absurdo. Nam posito, hominem de domino & proprietate rei possessor dubitans (ut tutorem partem teneat, & peccati periculo se extinxat) tenuerit ad restituendum in foro conscientiae, quero, cui restituit? Indubie illi, qui de jure proprietatis cum eo competit & contendit: sed hoc non potest dici, quia & illi versatur in dubio, ut suppono: ergo etiam ille tenuerit deinde restituere, qui est vicious circulus. Vel uerque debet rem desere, aut inter se dividere, vel pauperibus dare. Quod tamen nullo jure est præceptum, nec ulla

præceptum, quia possessor habet meliorem titulum, non solum quoad partem, sed etiam quoad totum. Ergo

QUÆRO VIII. Tenetem eadem Regula & data resolutio extra materiam iustitiae, seu in materia aliarum virtutum v. g. temperantie, obedientie, Religionis, voti, censorie, Sacramentorum, &c. ut si quis dubiet se fecisse votum, aut juramentum, se teneri ad jejunium, vel de legitimitate sui Praecepti, &c. an titulo libertatis, quam possidet, possit dubium deponere, & non obedire, non jejunare, votum non implere sine peccato?

XIV. Resp. Cum tutiori & probabiliori sententia nostri Goneti, Mercori, Vicentii Baronii, Prosperi Fagnani, & plurium aliorum contra modernos Probabilistas: Regula illa, *melior est conditio possidentis*, non tenet extra materiam iustitiae, sed in aliarum virtutum materia tenet & teneri debet illud: *In dubiis pars tutor et eligenda:* Hinc in illis possessori libertatis non sufficit ad deponendum dubium.

Ratio 1. Ideo in materia iustitiae melior est conditio possidentis, quia in dubio possessor presumitur esse verus dominus, qui enim rem suam alienat, censetur rei dominum facere cum, cui eam tradit, seu querit in ejus possessionem immunit. Subsumo: Sed nemo prudens ex titulo libertatis presumit, sibi competere dominium, quo possit annulare legem, vel factum aliquod. Quæ enim & quam ridicula consequentia! Ego sum liber, ergo lex non est lata, vel non est justa, quando de ea dubitatur. Quod est dubium iuris. Item: Ego sum liber, ergo homicidium non commisi, quando de eo dubitatur. Quod est dubium facti. Ego sum liber, ergo votum non feci: ergo matrimonium non contraxi, dum de eo dubitatur: ergo in materia aliarum virtutum, non licet amplecti partem benignam, seu faventem libertati, in casu dubio.

Not. tamen, si cui indicat rationabile motivum, vi cui dubium practice deponere possit, deponit, si postea aliquod dubium maneat, erit mere speculativum, ut patet ex dictis ad Q. 5. R. 2. & 5.

Ratio 2. Pro certa lege stat possessio; sed est certa lex iuris naturalis & divini, qua homini prohibetur, ne se exponat periculo offendendi Deum. Ergo pro hac lege stat possessio. Subsumo: Sed quoties dubium est, ex parte minus tua est periculum offendendi Deum: Ergo lex vetans talis periculi suspicionem est in possessione. Ergo est servanda: Ergo ut periculum hoc evadatur, pars tuitor est eligenda.

Confirm. Sicut ex duobus malis minus est eligendum, ut dictum est ad Q. 6. Regula 6. si nimur unum eorum necessarii eligendum non est: ut ex duobus obiectis, quorum unum necessarium non est peccatum, de altero vero dubitatur, an si peccatum, eligendum est illud, quod certò non est peccatum. Ergo,

Hac doctrina est vera, tam de dubio iure, quam facti, ac in utroque dubio pars tuitor est eligenda ne forte fiait quod revera peccatum est.

XV. Ex hactenus dictis sequitur Primo. Dubitans ex excommunicationem, aut irregularitatem incurrit, si dubium non possit ex rationabilibus motivis disponere, tenuerit à sacro ministerio abstineri, & se gerere ut excommunicationem, vel irregularitatem, ac petere absolutionem, vel dispensationem.

Secundo. Dubitans an lex sit lata, vel an iusta, ac lex excommunicationem imponens sit usu recepta, debet judicare esse talem.

Tertio. Dubitans an causas sit reservatas, non potest ab eo absolvere.

Quarto. Dubitans an peccatum mortale commisit, vel commissum confessus sit, tenuerit illud sub dubio confiteri.

Quinto. Dubitans an beneficium sit nimis tenuerit, tenuerit officium recitare.

Sexto. Dubitans an voto ejusve obligatione, tenuerit voto.

De Conscientia.

Septima. Dubitans de potestate Praelati, tenuerit ei obedire.

Otium. Dubitans, an sive die Jovis, sive die Sabbati sit transacta media nocte, tenuerit abstinentia à carnis. Pro quo

Nota ex Gonet, quod Adversarii inter diem Jovis & Sabbati, quoad obligationem jejuniū media nocte plane ridiculam habent differentiam, nimirum quod in primo caso libertas vescendi, carnis stet pro die Jovis, in secundo vero præceptum abstinentia stet pro Sabbato. Quæ differentia cum Gonet sic impugnatur: Posset luxuriosus in sui favorem facile respondere, quod sicut in *dubius melior est conditio possidentis*, item etiam ex alia Regula, *adia sunt restringenda, & fuisse ampliandi*, sed est valde odiosum, quod quis obligetur ad castitatem, ad quam servandam se obligatum certò non sit, sed dubit. Ergo non tenuerit ad illam. In quo illato quantum non latet venenum! quantum peccati periculum! offensa pium aurum! & tamen ex Adversariorum doctrina clare sequitur.

Nono. Dubitans de valore matrimonii nequit debitum petere.

Hæc tuiores & probabiliores sequelæ contra Probabilistas (earum è diametro oppositum ex suis principiis inferentes) inferuntur ex doctrina & fundamento Probabilioristarum, quorum Catalogo adscribuntur. Et fundantur in bina ratione responsionis date ad Q. 8.

EXAMEN II.

De Conscientia scrupulosa.

QUÆRO I. Unde denominatur, & quid est Scrupulus ac Conscientia scrupulosa, & quotuplex?

I. Resp. 1. Scrupulus Conscientia dicitur talis per metaphoram, despiciptam à Scrupulo materiali; qui est exiguis lapillus in calce positus, pedem vexans & crucians. Sic Scrupulus Conscientia est levis quedam ratunculus, suspicio, & exiguum argumentum, formidinem, & apparentiam peccati (ubi peccatum non est) faciens, animum vexans & angens, cuius solutione non statim occurrit.

Resp. 2. Scrupulus est duplex, nimirum speculativus, & practicus. *Practicus* consistit in sola cognitione, ut cum contra cognitionem speculativam aliquid occurrit quoddam leve argumentum, aut dubium, cuius solutio menti non statim occurrit. *Scrupulus practicus* est, qui versatur circa actiones & res agendas in particulari. Et de hoc (cum ille solus propriè sit scrupulus conscientia) in presenti agitur. Hic autem potest esse vel de præteritis, ut si quis angatur in penso Canonico, an talem, vel talem Psalmum oraverit totum. Vel de futuris, si nimirum angatur de eo, quod acturus est, an non sit malum. Vel de presenti, ut si angatur de eo quod actu agit.

Resp. 3. Scrupulus propriè loquendo, non est idem quod conscientia scrupulosa, nec est *Conscientia*. *Ratio.* Conscientia est judicium rationis practicæ: unde conscientia scrupulosa, seu ex scrupulis formata est tale judicium, quo quis levibus motivis inductus censem, se hoc vel illud absque peccato non posse facere, vel non fecisse. Subsumo: Sed scrupulus propriè non est judicium rationis, sed solum levis anxietas & molesta suspicio, conscientiam absque sufficiente ratione perturbans & inquietans. Ergo

Nota. Conscientiam scrupulosam minùs propriè aliquando sumi pro rationabili, & recte fundato dubio; an hoc, vel illud licet. Vel, ut alii loquuntur, scrupulus aliquando vocatur formido ortu ex iustis & maxime urgentibus causis, qui alteram op-

sitionem faciunt omnino improbatam, ut cum sine legitima auctoritate plura habens beneficia, angit, an sit licitum. Ex quo pater, a filii hujus seculi male vocari scrupulosos, qui nolunt furari cum furantibus, adulterari cum adulterantibus, &c.

QUÆRO II. Licet agere contra scrupulos & conscientiam scrupulosam?

II. Resp. 1. Non peccat qui agit contra scrupulos cognitos, ut tales, immo aliquando est consilii. 3. aliudque præcepti, eos contempnere & contrarie illos agere. Præseruit si accedit Confessarii, alterius probi, ac prudentis viri iudicium.

Ratio 1. p. Qui in operando habet iudicium certum (saltē moraliter) utpote prudens de honesta operationis, non peccat; sed agens contra scrupulos, quos vere novit esse tales, habet adiucū iudicium certum, & prudens de honestate operis, hoc enim non excluditur per scrupulos, cum in eis nullum sit fundatum, sed levis, & inanis anxietas. Ergo non peccat, &c.

Dixi. *Quare novit esse Scrupulos*; si enim non noscat vere esse tales, agendo contra illos, peccat; quia agit contra conscientiam. Potest autem eos cognoscere vel studio, vel oratione, vel prudentum consilio.

Ratio 2. p. Formidines multis modis nocivas conscientiam turbantes, quietem tollentes, devotionis modis impediunt expellentes, saltem est consilii: sed hoc fit agendo contra scrupulos cognitos, ut tales, Ergo.

Ratio 3. p. Præcepti est, impedire (cum fieri potest) gravis anime sua damnatio, sed ex scrupulorum angustiis sepe oriuntur gravis anima damnatio, v. g. desperatio, dispositio ad alia peccata, impedimentum spiritualis profectus anime, inhabilitas ad exequenda ea, ad quæ quis sub peccato tenuerit. Ergo qui scrupulorum pertinaciam alteri vincere nequit, tenuerit contra eos agere per conscientiam certam, licet Scrupuli actus moveant in contrarium.

Resp. 2. Non licet agere contra Conscientiam scrupulosam, seu ex scrupulis formatam.

Ratio. Quia hæc includit iudicium rationis practicæ, & sic homo ageret contra conscientiam, quod non licet. Ergo.

Talis ergo conscientia, quamprimum cognoscitur, tamquam erronea est deponenda, quia deposita potest quæ contra eam operari: si autem unicuius scrupulorum aliquis maneat, ille est mere speculativus. De quo ante.

Oppono 1. in favorem Scrupulosorum. S. Gregorius ait: *Bonarum mentium est, ibi culpam agnosceret, ubi culpa non est.*

2. *Juxta dicta tuorū pars est eligenda.* Ergo.

3. *Periculissimum est in eo statu vivere, in quo quis non auderet mori: sed si essem in articulo mortis nollem hoc vel illud facere, de quo scrupulorū.* Ergo nec modo.

Ad 1. ait S. Thom. in Suppl. 3. p. q. 6. art. 4. ad 1. Agnosceret culpam, ubi culpa non est, potest esse duplicitus. Uno modo, ut intelligatur quantum ad substantiam actus, & sic non est verum: non enim ad bonam mentem pertinet, sed ad errantem, ut se aliquem actum commisit agnoscat, quem non commisit. Alio modo quantum ad conditionem actus, & sic verum est quod Gregorius dicit, quia ius in actu, qui de se bonus videatur, formidat ne aliquis defectus ex parte sua fuerit. Et sic dicitur Jobi 19. *Venerab omnia opera mea.* Et ideo ad bonam mentem etiam pertinet, ut habeat formidinem, & quam corde tenet, lingua accuset. Hec ibi.

Ad 2. patet ex dictis, quomodo tuorū pars sit eligenda, non enim requiri certitudine speculativa (quæ scrupulosi plerumque querunt) sed suffici practica & moralis.

Ad 3. Maj. verificatur de iis, qui sunt in statu peccatorum mortali, vel in periculo eius: de alio non est sic.

Tract. II. Proemial. Examen I.

QUÆRERO III. Quæ sunt scrupulorum cause, effectus, signa?

III. Resp. 1. Varie sunt scrupulorum cause. *Prima* est naturalis quorundam complexio frigida, melanocholia, timida, ex qua facile obortur suspicio malitiae.

Secunda, Debilitas capitis, orta vel ex melancolia, vel ex nimis vigilis, abstinentis, solitudine, &c. causans inconstantiam in semel facta determinatione.

Tertia, Permissio divina in peccatum precedentium peccatorum.

Quarta, Tentatio diaboli.

Quinta, Scrupulosorum societas & conversatio. *Talis enim* quisque censetur, *quis est* quicunq[ue] versatur, ait S. Hieronymus.

Sexta est ignorantia, qua quis nescit distinguere inter licetum & illicitum.

Septima, Pertinacia proprii iudicii, prudentis vixi consilio acquiscere renuentes, & quæ est *Ostia causa*, in moralibus omnimodam, & speculativam certitudinem querentes.

Resp. 2. Effectus scrupulorum sunt, continua perturbatio & angus, quo semper cruciantur in acquirendis in omnibus omnimoda certitudine in moralibus, in repetendis fere quotidiis confessionibus, iterandis non Canonis, Psalmis, aut certis Psalmis versibus. Ex qua continua anxietate sequitur desperatio de vita recte instituenda: immo aliquando & jurare potest quid sit mortale: uti nec teneat confiteri malas suggestiones, nisi certus sit, quod in sensu, vel complacentiam praeberuit.

Quomodo juvandi sunt qui vexantur scrupulis circa persolitatem Breviarii, vel Peccantia Sacramentalia.

V. *Dico*. Si ab initio haberint intentionem acutalem (de qua alibi) cum intentio virtualis sufficiat, non tenentur, immo nec expedite reperire quæ orantur, sicut in fine alius Psalmi non recordentur, an principium, vel praecedentes Psalmos, aut Versus recitant; licet enim repeatant, plerunque æque angustantur. Eodem modo juvandi sunt qui anxiantur circa defectum doloris de peccatis in Confessionibus præteritis.

Resp. 3. Scrupulorum signa potissimum sunt tria. *Primum* est: Creberri[m]e de aliquo agendo, vel omitendo dubitate, suisque dubiis interrogationsibus alios (in re etiam futissima) continuo incommodare.

Secundum: Non solum dubitare, sed etiam ex quibusdam, non solum infirmis, sed & ridiculis argumentis sibi persuadere, aliquid esse illicitum.

Tertium: Contra proprium aut viri prudentis, & timoratu[m] iudicium adhuc hastare. Præserim si contra prudentis viri consilium hastians, sit idiota.

QUÆRERO IV. Quomodo scrupuloso hominis conscientia es reformata, seu quæ sunt scrupulorum remedia?

IV. Resp. Remedio esse diversa. *Primum* est. Si scrupuli oriantur ex prima causa, adducta in R. 1. faciavit humorum purgatio. Si ex secunda causa, subtrahantur occasiones melancholie, & exhilarantur spiritus honestis recreationibus.

Secundum: Si scrupuli putentur oriri ex tercia, & quarta causa, optimæ medicina est devota & continuata oratio. De qua vide S. Aug. supra Tract. I. Q. de sexta virtute Confessarii. Sed hoc remedio (ut noster Sylvester ait) scrupulos parum utuntur, & male. Item servit generosa resistencia diabolo facta.

Tertium: Si oriantur ex quinta causa, fiat ejus oppositum.

Quartum: Si ex 6. vel 7. causa nascentur, studio & prudentiorum consilio fuganda est ignorantia, & frangenda proprii capricri pertinacia. Vel in Sylvester in Summa, verbo *Scrupulus*, scribit. *Quarta Regula* est obedientia, non solum ad Prelatos, sed etiam ad sapientes, formando conscientiam super dictis eorum. *Sicut* in Ordine Predicatorum Frater mortuus apparet scrupulo suo sciscienti, dicit: *consule discrecos, & acquiesce illis. Similiter & discipulus B. Bernardi, non valens propter scrupulos celebrare, credit et dicens: Vade, in fide mea celebres, & omnino liberatus es. Et si dicat scrupulos: Da mihi Bernardum in Praelatum & credam ei; dicit Cancellarius, eum nulli quia non est obediens. Prelato ut homini, sed ut Deo, cuius vices quilibet Prelatus gerit, nisi contra Deum præcipiat, scil. aperte.*

Quintum remedium est: Si scrupuli proveniant ex octava causa, fiat oppositum. Ubi universaliter

contra omnes scrupulos servit doctrina ante data ad Q. 2.

Sextum est: non toties repeterre confessiones, sed postquam suo (si eruditus sit) vel prudentis Confessarii iudicio Confessio generalis facienda esse videatur, non fiat nisi semel, sicut nec audiatur penitens, si de peccatis jam confessis iterumque consulere tentet: hoc enim modo scrupuli non extirpiuntur, sed nutruntur.

Oppono. Ergo talis penitens scrupulosus exponitur periculo manendi forte in quibusdam peccatis.

Nego hoc. Nam dato, quod aliqua peccata non suisset confessus, attamen ob grave suum damnum, & ob periculum perpetuū hærendi in tanta anxietate, excusat morali[m] integritate confessionis, cum morali[m] id non possit, utpote cum tanto suo damno, eo quod semper nova peccata ei videantur pollutare, atque continuo crescat ille angus, & sepe minores cause ab integratè materiali confessionis excusat.

Ex hoc sequitur, quod scrupulosus non debeat aliquid confiteri sub mortali, nisi de quo certus est, & jurare potest quid sit mortale: uti nec teneat confiteri malas suggestiones, nisi certus sit, quod in sensu, vel complacentiam præberuit.

Quomodo juvandi sunt qui vexantur scrupulis circa persolitatem Breviarii, vel Peccantia Sacramentalia.

V. *Dico*. Si ab initio haberint intentionem acutalem (de qua alibi) cum intentio virtualis sufficiat, non tenentur, immo nec expedite reperire quæ orantur, sicut in fine alius Psalmi non recordentur, an principium, vel praecedentes Psalmos, aut Versus recitant; licet enim repeatant, plerunque æque angustantur. Eodem modo juvandi sunt qui anxiantur circa defectum doloris de peccatis in Confessionibus præteritis.

Resp. 4. Possit aliiquid esse probabile tantum quod non est probabile quod nos, & è contra: vel utroque modo simul. Probabile tantum quod se est, quod à parte rei habet sufficientia argumenta, propter quæ ei prudenter assensu dari possit, sed non habet ea actu in intellectu, eo quod non innoverit. Situr à pari de credibilitate nostræ fidei patet in hominibus rubidis ab infante in heresi educatis. Probabile quod nos est, quod illa motiva etiam habet in intellectu assentientis. Hinc probabile quod se, sapientis est impossibile & falsum quod nos, & è contra.

Resp. 5. Sententiam posse dupliciter quod nos esse probabilem. *Primo* speculative, dum nimur ex probabili motivo fertur iudicium de re aliqua secundum se & abstractè spæcificâ, seu non consideratis hic & nunc prudentiæ iudicio circumstantiis: *Secundo* practicè, quando nimur omnibus circumstantiis per prudentiam hic, & nunc consideratis fert intellectus iudicium de actu n[on]e & nunc exercendo, vel omitendo, eo fere modo, quo dicuntur est de dubio speculative & practico.

Resp. 6. *Primo* sententiam posse dupliciter quod nos esse probabilem. *Primo* speculative, dum nimur ex probabili motivo fertur iudicium de re aliqua secundum se & abstractè spæcificâ, seu non consideratis hic & nunc prudentiæ iudicio circumstantiis: *Secundo* practicè, quando nimur omnibus circumstantiis per prudentiam hic, & nunc consideratis fert intellectus iudicium de actu n[on]e & nunc exercendo, vel omitendo, eo fere modo, quo dicuntur est de dubio speculative & practico.

III. *Respo*. 2. Ut homo ruditus & imperitus (qui Doctorum hinc inde sententias scire non potest nec tenerit) formerit conscientiam practicè probabilem, sufficit auditoris unius viri, iuxta inculpabilem prudenter estimacionem, p[ro]i & docti, v. g. Parochi, aut Confessarii, vel alterius. Nec hoc ab ullo negabitur.

Ratio 1. *Talis* homo consulens, format prudens judicium de assensu, quia in viro docto, & p[ro]i ratione doctrinae presumitur veracitas in cognoscendo, quia non possit facile falli, & ratione pietatis presumitur veracitas in dicendo, qua fallere non velet, Ergo.

Ratio 2. *Eset* onus nimis grave & communi fiducia præx contrarium, si homines, præsentem ruditatem, teneantur plurimi sententias explorare, & inquirere, quæ ex illis recepta, quæ rejecta, quæ communis, quæ singulares. Ergo.

IV. Quid si alius puer vel puerile rusticus dubitanti, an aliquid sit fictum, ad Parochum vel Confessarium non pateat accessum, potestne interrogare parentes, vel alium rusticum, eorumque consilium sententia conscientia sequi?

Affirmo. Licit enim parentes forte errarent, pueri tamen excusatur ob invincibilem ignorantiam.

Not. tamen hanc probabilitatem non esse simplificare & absolutè tam, ac respectu totius Communitatis, sed solum secundum quid, & respectivam, nimur respectu aliquis particularis idiota.

Secundo ex custudine, quæ non solum est optimæ legum interpres, sed & (si legitimè est introducta) pro lege tenetur.

Tertio ex possessione, de qua Exam. precedenti Q. 7. & Q. 8. ubi ostensum, quomodo sit melius conditio possidentis.

Quarto ex necessitate, que legem non habet, & sepe aliquid lege positiva humana illicitum facit esse fictum.

Quinto ex effectibus, damnis, absurdis, que operationem sequuntur, & secutaria prudenter timerunt.

Sexto ex fine, natura, aut proprietate aliquis objecti.

*Quid senti*s argumento à pari, estne illud sufficientis ad constitutandam practicam probabilitatem in materia morum?

III non De Conscientia. I. finit.

EXAMEN III. *De Conscientia probabili.*

Dico: Non est, si nullis aliis argumentis adjuvet, immo contra sinceriores morum disciplinam servit laxandis conscientias. Sit exemplum in illa opinione, quam Caramuel in sua Theologia (ut ipse vocat) fundamentali, disputative proponit, at Alexander VII. damnavit: Unico officio maturino possim satisfacere duplicitate precepto, nimur pro die presenti, & crastino. Quod sic probatur à pari. Possum uno jetiū satisfacere voto, & precepto Ecclesiæ, vel Confessarii. Ergo similiter. Sed negatur Conseq.

Dixi, in materia morum. Quia in concordationibus scholasticis argumentum à pari valde aptum est ad exercitandum ingenia.

QUÆRERO II. Faciente unus Auctor, seu Doctor sententiam practicè probabilem, & ut sit probabile, requiruntur, ut concurat utrumque ante in R. 4. assignatum principium, & quodnam est principalius?

II. *Respo*. 1. Loquendo de probabilitate extrinseca, potest vir doctus firma ratione ductus facere sententia practicè probabilem, quando ita doctrina nouitatem fuit ventilata, & non repugnat communis Doctorum sententia.

Hoc a nemine negari potest; immo potest in terendum in Ecclesia esse Doctor tam celebris, ut ejus sola auctoritas multorum aliorum rationibus & auctoritatib[us] præpondere, ac sententiam probabilem faciat. Et talis est Doctor noster Angelicus, qui unus pro decem milibus computatus, ejusque dogmata Alexander VII. in Brevi ad Academiam Lovan. dato declaravit, *tutissima & inconclusa*.

III. *Respo*. 2. Ut homo ruditus & imperitus (qui Doctorum hinc inde sententias scire non potest nec tenerit) formerit conscientiam practicè probabilem, sufficit auditoris unius viri, iuxta inculpabilem prudenter estimacionem, p[ro]i & docti, v. g. Parochi, aut Confessarii, vel alterius. Nec hoc ab ullo negabitur.

Ratio 1. *Talis* homo consulens, format prudens judicium de assensu, quia in viro docto, & p[ro]i ratione doctrinae presumitur veracitas in cognoscendo, quia non possit facile falli, & ratione pietatis presumitur veracitas in dicendo, qua fallere non velet, Ergo.

Ratio 2. *Eset* onus nimis grave & communi fiducia præx contrarium, si homines, præsentem ruditatem, teneantur plurimi sententias explorare, & inquirere, quæ ex illis recepta, quæ rejecta, quæ communis, quæ singulares. Ergo.

IV. Quid si alius puer vel puerile rusticus dubitanti, an aliquid sit fictum, ad Parochum vel Confessarium non pateat accessum, potestne interrogare parentes, vel alium rusticum, eorumque consilium sententia conscientia sequi?

Affirmo. Licit enim parentes forte errarent, pueri tamen excusatur ob invincibilem ignorantiam.

Not. tamen hanc probabilitatem non esse simplificare & absolutè tam, ac respectu totius Communitatis, sed solum secundum quid, & respectivam, nimur respectu aliquis particularis idiota.

Secundo ex custudine, quæ non solum est optimæ legum interpres, sed & (si legitimè est introducta) pro lege tenetur.

Tertio ex possessione, de qua Exam. precedenti Q. 7. & Q. 8. ubi ostensum, quomodo sit melius conditio possidentis.

Quarto ex effectibus, damnis, absurdis, que operationem sequuntur, & secutaria prudenter timerunt.

Sexto ex fine, natura, aut proprietate aliquis objecti.

*Quid senti*s argumento à pari, estne illud sufficientis ad constitutandam practicam probabilitatem in materia morum?

Ratio. Quia sententia unius Auctoris, communis aliorum repugnans, est presumptuosa & temeraria.

Tract. I. Proemial. Examen III.

tatis vitio notata. Nam velle plus sapere quam omnes alii, temeritate non caret. Hinc Alexander VII. 1665, damnavit hanc propositionem: *Si liber sit aliquis junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis: dummodo non constet rejetam esse à Sede Apostolica. Vide opposit. post R. 5, solvenda.*

Resp. 4. Ut Opinio sit probabilis, debet concurrere utrumque probabilitatis principium, minime ratio, & auctoritas.

Ratio. Si opinio habet rationes sed non patronos, seu defensores, signum est, quod sint nimis leves, & nihil probent: si habet graves Auctores, sed non rationes, non est opinio sed fides, qua praeceps assentitur propter auctoritatem dicentes. Ergo.

V. Resp. 5. Ad constituentiam opinionem probabilem, simpliciter, absolute, & atenta rerum natura, principalius deseruit ratio, seu motivum ex ratione petuum. Attamen de facto & regulariter, praecipue in moralibus, magis deseruit auctoritas.

Ratio 1. p. Quia auctoritas in ratione fundatur.

Ratio 2. p. Quia utriusque partis rationes, & fundamenta ponderare, ac discutere, longum tempus requirit, paucis possibile; immo imperitis est impossibile: auctoritas vero est obvia libros, vel doctos

viros consulere volentibus. Ergo.

Oppono 1. contra R. 3. Si liber sit censoratus & approbarus, saltem tunc sententia unius Auctoris est probabilis pro communni praxi.

2. Sententia probabilis est, quae non leviter nititur fundamento, sed auctoritas unius viri docti & pii non est leve fundamentum; cum culibet in sua arte, quam proficeret, sit credendum. Ergo.

3. Opinio particularis Doctoris, probabilis ratio nixa, preferenda est opinioni multorum, si sit in favorem cause p[ro]p[ter]e, v. g. in favorem valoris matrimonii, ut docent Hostiensis, Abbas, Felinus, Deinius, MASCARDUS. Ergo.

4. Quod assurunt plures quam 16. Auctores, hoc est probabile; sed unius gravis & pii Doctoris auctoritatem sufficere ad probabilitatem extrinsecum, docent plures quam 16. Auctores à Caramuele citati. Ergo.

Ad 1. Negatur assumptum. Quia Censors librum aliquem approbatibus regulariter non intendunt omnibus sentientiis in eo contentis assere praeclaram probabilitatem, sed tantum testari, quod non contineat aliquid contra fidem, bonos mores, & Ecclesie constitutions.

Vide Methodum sequentem pro librorum examine.

METHODUS PRÆSCRIBITUR IN EXAMINE, AC PROSCRIPTIONE LIBRORUM
à Congregationibus Romanæ Universalis Inquisitionis, & Indicis servanda, certaque Relatoribus, ac Consultribus proponnuntur Regulae, quas in examine, judicioque ferendo sequantur.

BENEDICTUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

Cura Predecessor. Pontificis. In S[an]c[t]a S[ecund]a, ac provida Romanorum Pontificum Praedecessorum Nostrorum vigilantia in eam semper curam incubuit, ut Christifideles ab eorum Librorum lectione averteret, ex quibus incantui, ac simplices detrimenti quidam capere possent, imbuimus opinioneibus, ac doctrinis, quae vel morum integrati, vel Catholicæ Religionis Dogmatibus adversantur. Nam, ut vetustissimum mittamus Sancti Gelasii I. Decretum, queaque jam prius a Gregorio IX. aliisque Pontificibus hac de re statuta fuerunt; ignorare neminem arbitramur, quae fuerint a Praedecessoribus Nostris Pio IV. Sancto Pio V. & Clemente VIII. diligentissime preserta, ut saluberrimum opus a Sacrosancte Tridentine Synodi Patribus susceptum, mature discussum, ac penè ad extimum perducent, de vetitæ lectionis Librorum Indice confidendo, atque vulgando, non absolverent solum atque perficerent, sed sapientissimis etiam decreta, ac regulae communirent. Quod quidem negotium Apostolica Sedes continenter urget, ac promovet; ad id deputatis duabus Sanctæ Romanae Ecclesiæ Cardinalium Congregationibus, quibus onus inquirendi in pravos, noxiuos libros impositum est, cognoscendique, quibus emendatio, & quibus proscriptio debetur. Id munerus Congregationi qui dem à Romana Universalis Inquisitione a Paulo IV. commissum perhibent, idque adhuc ab ea exerceri pertinet; ubi de Libris ad certa rerum genera pertinentibus judicandum occurrit. Cerum est autem, Sanctum Pium V. primum fuisse Congregationis Indicis Institutorem, quam subsequentes deinde Pontifices Gregorius XIII. Sixtus V. & Clemens VIII. confirmarunt, varisque privilegiis & facultatibus auxerunt: Eiusmodi proprium, ac ferunt unicum Officium est, in examen Libros vocare, de quorum proscriptione, emendatione, vel permissione capienda est deliberatio.

Hoc cura delegata est tum Congregatio. Uniuersitatis. Inquisitionis. tum alteri Indicis à S. Pio V. instituta. S. 1. Qua maturitate, consilio, ac prudentia in Congregatione Universali Inquisitione de proscribendis, vel dimittendis Libris deliberauit, cum nemini latere putamus, tum Nos ipsi plane perspectum, ac diuturna experientia compertum habemus; Nam in minoribus constituti, de Libris nonnullis in ea censuram tulimus, & Consultrori ejusdem Congregationis munere diu perfundi sumus, postremo inter Sanctæ Romanae Ecclesiæ Cardinales cooptati, Inquisitoris Generalis locum in ea obtinuimus; ac demum ad Apostolicam Seudem, meritis licet imparibus, evecti, non modo censorum animadversiones in Libros nonnullos aliquando legere, ac ponderare, sed etiam in Congregationibus, quas singulis Feris quintis coram Nobis habentur, Cardinales sententias, atque suffragia, antequam de iisdem Libris quid determinatur, audire & exciperemus. Haud minoris diligenter testimonium ferre possumus, adeoque debemus, pro altera Congregatione Indicis, cui generaliter incumbit, ut supra diximus, de quoniamis Librorum proscriptione decernere. Dum enim in minoribus versaremus, cum primi, tum secundi Censoris, seu Relatoris Officium in ea Congregatione non semel obivimus; ex quo autem Supremum Pontificatum gerimus, nullius Libri proscriptionem ratam habuimus, nisi auditio Congregationis Secretario, qui Libri materiam, Revisionem censuras, Cardinalium judicia & suffragia, accuratè Nobis exponeret.

S. 2. Sed quoniam compertum est Nobis, atque exploratum, multas Librorum proscriptions, præsertim quorum Auctores Catholici sunt, publicis aliquando injustis quebus in reprehensione adduci, tangunt si temerè, ha[bit] perfunctorie in Tribunali nostris ea res agerent; opera pretium duximus, hac Nostra perpetuo valutra Constitutione, certas firmasque regulas proponere, juxta quas deinceps Librorum examen, judiciumque peragatur; tametsi plane affirmari posset, id ipsum jampridem, vel eadem

Pont. certas ad id Regulas perpetuas servandas statuere delibera- rat.

Primum sibi ex- istuta, non ita crebro convocari solet, ut altera Sancti Officii Congregatione, quae ob causam & negotiorum multitudinem, singulis hebdomadis ter haberi consuevit; illis proprieate Secretario peculiare munus, & officium recipiendi Librorum denunciations, ut fieri jam ante consuevit, committimus, & demandamus. Is autem à Libri Relatore per-

Inquisit. Congr. quibus viris con- curret, quibusve de rebus in ea aga- tur.

pellant; certus præterea Consultorum numerus, qui ex utroque Clero Seculari, ac Regulari assuntur; alii demum præstantes doctrina Viri, qui à Congregatione jussi, de Libris censuram instaurant, isque Qualificatorum nomen tributum est. De variis in præfata Congregatione, iisque gravissimis rebus agitur, in primis autem de Causis Fidei, ac de Personis violatis Religionis reis. At cum Librum aliquem ad eam, tanquam inscriptione dignum, deferri contigerit; nisi ad Indicis Congregationem, ut fieri plenarie solet, judicandum remittat, sed pro rerum temporumque ratione sibi de illo cognoscendum esse arbitretur; Nos, inhaerentes Decreto lato ab eadem Congregatione Feria quartæ Kalendas Julii anni millesimi septingentesimi quinquagesimi, atque à Nobis confirmato Feria quinta insequente, hac ratione, & methodo judicium insitu mandamus.

S. 4. Primo millesimo uni ex Qualificatoribus, aut Consultoribus à Congregatione designandis, Liber tradatur, quem si intento animo legit, ac diligenter expedit: Consultorum suam scripto consignet, locis indicatis & paginis, in quibus notari erores continentur. Mox Liber cum animadversionibus Revisoris ad singulos Consultores Sancti Officii, de Libro & Censura Sententiam dicunt: Ipsa deinde Censura, cum Libro & Consultorum suffragiis ad Cardinales transmittantur, ut hi in Congregatione, quæ Feria quartæ habeti solet in Fratrum Predicatorum Convento Sancte Mariae supra Minervam nunquam definitive pronuntiantur. Post ab Assessore Sancti Officii Acta omnia ad Pontificem referantur, cuius arbitrio judicium omne absolvetur.

S. 5. Cum autem sit veteri institutione receptum, ut Auctoris Catholici Liber non unius tantum Relatoris perspecta censura, illico proscribatur; ad normam præfati Decreti mensi Julii anni millesimi septingentesimi quinquagesimi, volumus eam consuetudinem omnino servari: ita ut si primus Censor Librum proscribendum esse judicet, quamvis Consultore in eandem sententiam conveniant, nihilominus alteri Revisor ab eadem Congregatione electo Liber & Censura tradantur; suppresso primi Censoris nomine, quo alteri judicium sumum liberius exponat. Si autem secundus Revisor primo asseriatur, tunc at secundus à primo dissentiat, ac Librum dimittendum existimet, tertius eligatur Censor, cui, suppresso priorum, utraque censura communicetur. Hujus autem Relatio, si à priore Consultorum Sententia non ablutus, Cardinalibus immediate communicetur, ut ipsi, quod opportunum fuerit, decernant. Sin minus, iterum Consultores, perspecta tercia Censura suffragium terantur; idque una cum omnibus præfatis relationibus, Cardinalibus exhibeatur, qui, re ita maturè perspexi, de controversia denique pronuntiante debebunt. Quotiescumque autem Pontifex, vel ob rei, de qua in Libro agitur, gravitatem, vel quia id Auctoris merito, aliisque circumstantiis tribuendum censeat, Libri judicium coram se ipso in Congregatione Feria quinta habendum decreverit; quod saepe à Nobis factum fuit, & quoties ita expedire judicabimus, in posterum quoque fiet; tunc satis fuerit exhibere Pontifici & Cardinalibus Libri censuras, & Consultorum suffragia, omiso examine Congregationis Feria quartæ, ejusque relatione, quam per Assessorem Pontifici facienda diximus: Nam Cardinalium suffragis coram ipso Pontifice terentur, atque hujus definitiva sententia, vel alio opportuno consilio in eadem Congregatione capiendo, res absolvetur.

S. 6. Altera quoque Indicis Congregatione plures complectuntur Cardinales ipsi à Pontifice adscriptos, isdemque dotibus prædictis, quibus S. Officii Cardinales pollere solent: quum etiam eorum aliquos in utraque Congregatione locum habere contingat. Ex his unus ejusdem Congregationis Praefectus existit; Assisteret vero perpetuus est Magister Pontificis Palatii; Secretarius autem, à prima Congregationis institutione usque in presentem diem, ex Fratrum Predicatorum à Summo Pontifice pro tempore eligi consuevit. Sunt præterea ex utroque Clero Seculari, & Regulari ejusdem Congregationis Consultores, & Relatores selecti; & quidem, ubi aliquis Librorum relations coram Congregatione semel, bis, tertio laudabiliter pergerit, tum ipsa Congregatione Pontificem rogare solet, ut eius auctoritate in Consultorum numerum referatur.

S. 7. Sub ipsa Pontificatus nostri primordia, ea Nos subiit cogitatio, ut certam aliquam & immutabilem methodum pro examine, judicioque Librorum in hac Indicis Congregatione consilia servandam statueremus. Quia de re non modo consilium exquisitissimum dicitur Filii Nostri Angelii Mariae Sanctæ Romanae Ecclesiæ Cardinali: Quirini nuncupati ejusdem Sancte Romane Ecclesiæ Bibliothecarii, & dictæ Congregationis Praefecti, qui par prudentia & doctrina suum Nobis sensus scripto declaravit; verum etiam antiquiores aliquot ejusdem Congregationis Consultores coram dicto Filio Josepho Augustino Osi Ordinis Predicatorum, tunc ipsius Congregationis Secretario, nunc autem Palatii Apostolici Magistro, convenire jussimus, quem sententiam aperte, quæ pariter scripto concepta, Nobis iam tunc exhibita fuit. Cumque omnia diligenter apud Nos asservata fuerint, nunc demum veterem deliberationem Nostram resumentes, quemadmodum ea, quæ ad librorum examen, atque judicium in primi Congregatione Sacerdoti Officii peragendum, pertinent, auctoritate Nostra constabiliunt; ita etiam ea, quæ ad Congregationem Indicis, & ejusdem generis negotia apud eam tractandi facere possunt, opportunitus Decretus constituere volentes, præludati Cardinali Praefecti consiliis, dictorumque Consultorum votis inhaerendo, hæc deinceps servanda decernimus.

S. 8. Cum Congregatione Indicis ad Librorum censuram unicè, ut dictum est, instituta, non ita crebro convocari solet, ut altera Sancti Officii Congregatione, quae ob causam & negotiorum multitudinem, singulis hebdomadis ter haberi consuevit; illis proprieate Secretario peculiare munus, & officium recipiendi Librorum denunciations, ut fieri jam ante consuevit, committimus, & demandamus. Is autem à Libri Relatore per-

Ca conc-

Tract. II. Proemial. Examen III.

& duobus designatis Consuloribus cum Relatore ad id assumpto.

ratione eligendus erit, qui scripto referat animadversiones suas, admotis paginis, quibus singula ab ipsa reprehensa continentur. Sed antequam ejus Censura ad Cardinalium Congregationem feratur, haberi volumus

privataam Consulorum Congregationem, quam olim Parvum dixerunt, Nos autem Preparatoriam vocabimus, ut Relatoris animadversionibus ad Librum collatis, de eorum pondere judicium fiat. Hujusmodi Congregatio semel omnino singulis mensibus, aut etiam septenis, si oportuerit, ab ipso Congregationis Secretario convocanda erit, vel in suis cubiculis, vel opportuniore, ut ipsa videatur, loco, intra predicti Clerici Edes, ubi es commoratur.

Eaque semper intererit Magister Sacri Palati pro tempore existens, una cum sex aliis numero Consulorum, singulis vicibus, pro qualitate argumenti & materie, de qua disputandum erit, in supra de primis duobus Consuloribus, & de Relatore constitutum est, a Secretario eligendis; praefer Secretarium ipsum, cuius partes erint in tabulis referre Consulorum sententias, quas deinde ad Congregationem Cardinalium mittet, cum Relatori Censura. In generali demum Congregatione omnia illa servari debentur, que superius statuta sunt pro Congregatione Sancti Officii circa Librorum examen. Ac quemadmodum ad Assessorem Sancti Officii pertinet, de acls in Congregatione Summum Pontificem certum reddere; ita ad Secretarium Congregationis Indicis spectabit, quoties hac Librum aliquem prescribendum, aut emendandum censurierit, ejusdem Pontificis assensum, pravia diligenti auctorum omnium relatione, exquirere.

*§. 9. Quoniam vero in Congregatione Indicis de sola Librorum prohibitione agitur, nonnulla hoc loco adjungenda adjudicavimus, eidem Congregatione potissimum usi futuri, quae tamen ab altera etiam Congregatione Sancti Officii, dum in hujus quoque generis causa se immiscet, ubi similes rerum circumstantiae se offerant, aequo observanda erunt. Quotiescumque agatur de Libro Auctori Catholici, qui sit integræ famæ, & clari nominis, vel ab aliis editio Libros, vel forte eum ipsum, qui in examen inducitur, & hunc quidem proscripti oporteat; praeterea oculis habeatur usi jambu recepta consuetudo prohibendi Librum, adjecta clausula: *Domes corrigitur, seu donec expurgetur*, si locum habere possit, nec grave quidquam obstat, quo minus in casu, de quo agitur, adhiberi voleat. Hac autem conditione proscriptio adjecta, non statim edatur Decretum, sed suspensa illius publicatione, res anteua cum Auctore, vel quovis altero pro eo agente, & rogante, communicetur, atque ei quid delendum, mutandum, corrugendum fuerit, indicetur. Quod si nemo Auctoris nomine compareat, vel ipse, aut alter pro eo agens, injunctam correctionem Libri directe, congruo definito tempore Decretum edatur. Si vero idem Auctor, ejusve Procurator, Congregatione jussi fecerit, hoc est novam instituerit Libri editionem cum opportunitis castigationibus, ac mutationibus; tunc supprimatur proscriptio Decretum; nisi forte prioris editionis exemplaria duxatam interdicta fore, secunda verò jam emendata permissa.*

Auctor Catholicus libri ad examen delati non necessario, sed rectè tamen auditur, & operis Defensor ex officio deputatur. Non semper interfuturos receipimus, quiescimus de Libro, cuius materia gravioris momenti sit, iudicium agatur; quod erit Nobis facilissimum, quoniam eadem Congregatio qualibet Feria quinta coram Nobis habeatur; sic & Indicis Congregationi presentiam Nostram impenderat parati sumus, quoties rei gravitas id promererit videbitur. Neque enim id opus esse dicendum est, quoniam, vel Heretici hominis Liber determinatur, in quo Auctor errores Catholicos dogmati adversantes consulto tradit aut inuenit; vel Opus aliquod in examen adducitur, quo recte morum regulæ labefactantur, ac vitiis, & corruptiis fomenta prætentur. In haec enim casibus, ne illas quidem, quas supra scripimus, accuratores cautelas adhibere necesse erit, sed heretico dogmate, in pravo modo incitamento semel comperto, proscriptio nunc Decretum illico sancientium erit, justa primam, secundam, & septimam Indicis Regulas, Sacrosancti Tridentini Concilii jussu editas, atque vulgatas.

§. 11. Quemadmodum verò, ubi de Congregatione Sancti Officii agebamus, eidem Casus proponit, in quibus licet à datis Regulis non nobiliter recedere. Nos semper interfuturos receipimus, quiescimus de Libro, cuius materia gravioris momenti sit, iudicium agatur; quod erit Nobis facilissimum, quoniam eadem Congregatio qualibet Feria quinta coram Nobis habeatur; sic & Indicis Congregationi presentiam Nostram impenderat parati sumus, quoties rei gravitas id promererit videbitur. Neque enim id opus esse dicendum est, quoniam, vel Heretici hominis Liber determinatur, in quo Auctor errores Catholicos dogmati adversantes consulto tradit aut inuenit; vel Opus aliquod in examen adducitur, quo recte morum regulæ labefactantur, ac vitiis, & corruptiis fomenta prætentur. In haec enim casibus, ne illas quidem, quas supra scripimus, accuratores cautelas adhibere necesse erit, sed heretico dogmate, in pravo modo incitamento semel comperto, proscriptio nunc Decretum illico sancientium erit, justa primam, secundam, & septimam Indicis Regulas, Sacrosancti Tridentini Concilii jussu editas, atque vulgatas.

Secretum omnibus in Congr. JUDICIS SENTENTIAS FERENTIBUS IMPONITUR, ad instar Congr. S. OFFICI. Cum in præludata Congregatione Sancti Officii severissimis legibus cautum sit, ne de rebus ejusdem Congregationis quisquam cum alio extra illam loquatur; Nos hanc eandem silentii legem à Relatoribus, Consuloribus, & Cardinalibus Congregationis Indicis religiosè custodiendam præcipimus. Illius tamen Secretario potestatem facimus, ut animadversiones in Libros censurae subiectos, eorum Auctori, vel aliis lorum nomine agentibus, & postulantibus, sub eadem decreti lege communicare queat; suppressis semper Denuntiatoris, Censorisque nominibus.

§. 13. Examinandi, corrigendisque Libris peropportuna sunt, que decem Regu-

III no^t De Conscientia.

Quales esse oportet Revisores, & Consult. Con-

greg. I lis Indicis a Patribus Tridentina Synodi confectis, itaque editis continentur. In instructione autem felicis recordationis Clementis Papa VIII. ejusdem Regulis adjecta, tit. de Corrections Librorum, §. V. Episcopis, & Inquisitoribus cura compositum, ut ad Librorum edendum examen spectate pietatis, & doctrine viros adhibeant, de quorum si, & integritate sibi polliceri quant, nibil eos gratie datur, nibil odio, sed omni humana affectu postbabito, Dei dumtaxat gloriam spectatores, & fideli populi utilitatem. His porrò virtutibus, animique dotibus, si non majori, at pari certe de causa, prestat oportet hujus nostre Congregationis Revisores, & Consultores. Cumque eos omnes, qui nunc hujusmodi munera obtinent, tales esse non ignoramus; optandum, sperandumque est, non absimiles deinceps futuros, qui ad id eligentur; homines niminimam vitæ integros, probata doctrina, maturo iudicio, incorrupto affectu, ab omnibus studio, personarumque acceptione alienos; qui æquitatem, libertatemque judicandi, cum prudentia, & veritatis zelo conjungant. Cum autem eorum numerus nunc certus, & constitutus non sit; ab ejusdem Congregationis Cardinalium consilium expectabimus, atque capiemus, num eum pro futuris temporibus definire oportet, vel expedita, ut tam Relatores, quam Consultores, ex utroque Clero, Seculari nempe, & Regulari, assumantur, alii quidem Theologi, alii utrinque juris periti, alii sacra & profana eruditio præstantes, ut ex eorum cetero, pro varietate Librorum, qui ad Congregationem deferuntur, idonei viri non desint ad ferendum de uno

quoque iudicium. §. 14. Ipsos autem Relatores, Consultores, tam nunc existentes, quam in posterum quandomque futuros, monemos, ac vehementer horiamur, ut in examine, iudicioque Librorum, sequentes Regulas diligenter inspiciant; accurateque custodiant.

§. 15. I. Meminerit, non id sibi munera, onerisque impositum, ut Libri ad examinedum sibi tradi prospectum modis omnibus curent, atque urgant; sed ut diligenter studio, ac sedato animo ipsum expedientes, fideles observationes suas, veras que ratione Congregatione suppedient, ex quibus rectum iudicium de illo ferre, ejusque proscriptionem, emendationem, aut dimissionem pro merito discernere valeat.

§. 16. II. Tamei hactenus cautum sit, cavendumque deinceps non dubitemus, ut ad referendum & consulendum in praedicta Congregatione, ii solus admittantur, qui scientiam rerum, quas Libri delati respectivè continent, diurno studio acquistant possident; decet enim de aribus solois artifices judicare; nihilominus si forte eveniat, ut alcius per errorem materia aliqua discutenda commitatur, ab illius peculia ribus studiis aliena, idque à Censore, aut Consultore electo, ex ipsa Libri lectione noverit, ut neque apud Deum, neque apud homines culpa vacaturum, nisi quam primum id Congregationi, aut Secretarii aperiat, seque ad ferendum de hujusmodi Libro censuram minus aptum professus, alii magis idoneum ad id numeri subrogari curerit: Quo tantum abest, ut existimationis sua: dispensum apud Pontificem, & Cardinales passurus sit, ut magna potius probitatis, & candoris opinione, & laudem sibi sit conciliaturus.

§. 17. III. De variis opinionibus auctiorum sententiis in unoquoque Libro contentis, animo à præjudicis omnibus vacuo, judicandum sibi esse sciant. Itaque Nationis, Familiæ, Scholæ, instituti affectum exsancti; studia partium seponant; Ecclesiæ Sancta dogmata, & communem Catholicorum doctrinam, quæ Conciliorum Generalium Decretis, Romanorum Pontificum Constitutionibus, & Orthodoxorum Patronum, atque Doctorum consensu continetur, unicè pra oculis habent; hoc de cetero cogitantes, non paucas esse opiniones, quæ uni Scholæ, Instituto, aut Nationi certo certiores videntur, & nihilominus, sine ullo Fidei, aut Religionis detrimento, ab aliis Catholicis viris rejiciuntur atque impugnantur, oppositione defenduntur, sciente ac permettente Apostolica Sede, quæ unamquamque opinionem hujusmodi in suo probabilitate gra du relinquit.

§. 18. IV. Hoc quoque diligenter animadvertisendum monemus, hand rectum iudicium de vero Auctori sensu fieri posse, nisi omni ex parte illius Liber legatur; quæ diversi in locis posita, & collocata sunt, inter se comparent; universum præterea Auctori consilium, & institutum attente discipiatur; neque vero ex una, vel altera propositione suo contextu divisa, vel seorsim ab aliis, quæ in eodem Libro continentur, considerata & expensi, de eo pronunciandam esse: Sapientia enim accidit, ut quod ab Auctore loco perfectorum, aut subscrore traditum est, ita alio in loco distincte, copioso, ac dilucide explicitur, ut offusa priori sententia tenebra, quibus involuta, pravi sensu speciem exhibeat, penitus dispellantur, omnisque labi expers proposito dignoscatur.

§. 19. V. Quod si ambigua quedam excedunt Auctori, qui aliquin Catholicus sit, & integra Religionis doctrinæque fama, aquitas ipsi postula videtur, ut ejus dicta benignè, quantum licet, explicata, in bonam partem accipiatur.

§. 20. Has porrò, similesque regulas, quæ apud optimos Scriptores de his agentes facile occurrit, semper animo propostas habeant Censores & Consultores; quo valent, in hoc gravissimo iudicii genere, conscientia suæ, Auctorum fama, Ecclesiæ bono, & Fidelium utilitatem considerare. Duo autem reliqua sunt in eum finem planè operatura, quæ hoc loco adjungenda omnino esse judicamus.

§. 21. Prodeunt aliquando Libri, in quibus falsa, & reprobata dogmata, aut sistemat, Religioni vel moribus exitiosa, tanquam aliorum inventa, & cogitata, expounant & referuntur, absque eo quod Auctor, qui Opus suum pravis hujusmodi mercibus onerare ceterat, ea refutandis curant in se recipiat. Putant vero, qui talis agunt, nulli esse reprehensioni, aut censori obnoxios esse, propter ea quod de alienis, ut aijunt, opinioneibus nihil ipsi affirmunt, sed historicè agunt. At quid sit de eorum animo, & consilio, deque personali in eos animadversione, de qua viderint, qui in Tribunis ad coercenda criminis institutis ius dicunt; dubitari certe non potest, magnam ejusmodi Libris Rempublicam labem, ac periculum inferri; quoniam incantis Lectionibus venenosam propinat, subtilissimum hoc humana malitia inventum, ac novum seductionis genus, quo simpliciter mentes facile implicantur; quam diligentissime Revisores

advertant, ac censuræ subjiciant; ut, vel hujusmodi Libri, si aliqua ex ipsis capi possit utilitas, emendentur, vel in veritorum Indicem omnino referantur.

Jurgia & convictiones. §. 22. In ea, quam superius laudavimus, Prædecessoris Nostri Clementis Papæ VIII. Instructione, tit. de Correctione Libror. §. 2. sapientissime cautum legitur ut que fame proximorum, & presertim Ecclesiasticorum, & Principum, doceantur, bonisque moribus, & Christianæ discipline sunt contraria, expangantur. Et paulo post: Faciet etiam, aut distria, in perniciem, aut prejudicium fame, & existimationis aliorum iactata, repudientur. Utinam vero in aspectum lucemque hominum Libri ejusmodi in hac temporum licentia, & pravitate non efferrantur, in quibus dissidentes Auctores mutuis se jurgi, conviciliisque proscindunt; aliorum opiniones nondum ab Ecclesia damnatæ censura perstringunt, adversarios eorumque Scholas, ac Coetus sigillant, & pro ridiculis ducent, magno equidem bonorum scandalo, hereticorum vero contemptu, qui digladiantibus inter se Catholicis, sequi mutuo lacerantibus, plane triumphant. Eisi vero fieri non posse intelligamus, ut disputationes omnes in mundo tollantur, presertim cum Librorum numerus continenter augetur: = Faciendo enim plures Libros nullus est finis, ut est apud Ecclesiasten cap. 12, competum præterea Nobis sit, magnam aliquando utilitatem in eis capi posse: modum tamen in defendendis opinionebus, & Christianam in scribendo moderationem servari merito volumus. Non inutiliter (inquit Augustinus in Enchirid. cap. 59, prope finem) exercuntur ingenia, si adibentur disciplatio moderata, & abs errori opinantium se credere, quod nesciunt. Qui veritatis studium, & purioris doctrinae zelum, quo suarum scriptiorum mortificantes excusent, obtendere solent, ii primum intelligent, non minorem habendam veritatis, quam evangelica mansuetudinis, & Christianæ Charitatis rationem. Charitas autem de corde puro, patiens est, benigna est, non irritrat, non æmulator, non agit perperam, (utique addit idem Augustinus, lib. contra Literas Petilian. cap. 29. num. 31.) = Sine superbia de veritate presumit, sine scettica pro veritate certat. Hæc magnus illi non veritatis minus, quam charitatis Doctor, & scripto & opere præmonstravit. Nam in suis aduersus Manichæos, Pelagianos, Donatistas, aliosque tam sibi, quam Ecclesiæ adversantes, assiduis confutacionibus, id semper diligentissime cavit, ne quempiam eorum injuriat, aut convictis læderet, atque exasperaret. Qui secus scribendo, vel disputando fecerit, si profecto nec veritatem sibi præcipue cordi esse, nec charitatem sectari ostendit.

Nec cuicunque licet suas opiniones veluti Ecclesiæ dogmatæ videntur, alienas erroris insinuare. §. 23. Illo quoque non satid idoneam, justamque excusationem afferevidentur, qui ob singulare, quod profutent, erga veteres Doctores studium, eam sibi scribendi rationem licere arbitrantur; Nam si carpe novos audeant, forte ac ledendis veteribus sibi minimè temperassent, si in eorum tempora incidissent; quod praecare animadversum est ab Auctore Operis imperfecti in Matthæum Homil. 43. = Cum audieris, inquit, aliquem beatificantem antiquos Doctores, proba qualis sit circa suos Doctores: Si enim illos, cum quibus visisti, sustinet, & honorat, sine dubio illos, si cum illis vivissem, honorasset: Si autem suos contemnit, si cum illis vivissem, & illos contemptiveremus. Quoniam firmum, ratumque sit omnibus, qui adversus aliorum sententias scribunt, quod graviter ac sapienter a Ven. Servo Dei Prædecessore nostro Innocentio Papa XI. præscriptum est in Decreto edito die secunda Martii, anni millesimi sexcentesimi septuagesimi noni = Tandem, inquit, ut ab injuriosis contentionibus Doctores, seu Scholaris, aut alii quicunque in posterum abstinent, ut paci & charitati consulari, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientie eis precipit, ut tam in libris imprimitis ac manuscriptis, quam in thesibus, ac predicationibus, cœvante ab omni censura & nota, necontra quicunque conviciliis contra eas propositiones, que adhuc inter Catholicos controvèruntur, donec à Santa Sede recognoscint, & super eis iudicium præferatur: = Cohibeatur itaque ac Scriptorum licentia, qui, ut ajebat Augustinus lib. 12. Confess. cap. 25. num. 34. Sententiam suam amantes, non quia vera est, sed quia sua est, aliorum opinions non modo improbat, sed illiberanter etiam notant, atque traducunt. Non feratur omnino, privatas sententias, veluti certa, ac definita Ecclesiæ Dogmata, a quicunque in Libris obrudi, opposita vero erroris insinuari; quo turbæ in Ecclesiæ excitantrur, disidea inter Doctores aut feruntur, aut foventur, & Christianæ Charitatis vincula perspecte obrumpantur.

Angelici Doctores, exemplum propinquum. §. 24. Angelicus Scholarum Princeps, Ecclesiæ Doctor, S. Thomas Aquinas, dum tot conscripsit numquam satis laudata volumina, varias necessario ostendit Philosophorum, Theologorumque opiniones, quas veritate impellente refellere debuit. Ceteras vero tanti Doctores Laudes id mirabiliter cumulant, quod adversariorum neminem parvipendere, vellicare, aut traducere visus sit, sed omnes officiose, ac perhumaniter demereri: Nam si quid durum, ambiguum, obscurumve eorum dictis subbesseret, id leniter, benigneque interpretando, emolliebat atque explicabat. Si autem Religionis, ac Fidei causa postulabat, ut eorum sententiam exploderet, ac refutaret, tanta id præstabat modestia, ut non minorem ab his dissentiente, quam Catholicam veritatem asserendo, laudem mereretur. Qui tam eximio uti solent, ac gloriari Magistro (quos magno numero esse, pro singulari nostro erga ipsum cultu, studioque, gaudemus) ii sibi ad æmulum proponant tanti Doctores in scribendo moderationem, honestissimamque cum adversariis agendi disputandæ rationem. Ad hanc cateri quoque sese componere studeant, qui ab eis Scholarum doctrinæ recedunt. Sanctorum enim virtutes omnibus in exemplum ab Ecclesia proprie sunt: Cumque Angelicus Doctor Sanctorum Albo adscriptus sit, quamquam diversa ab eo sentire liecat, ei tamen in contraria in agendo, ac disputando rationem inire omnino non licet. Nimirum interest publicæ tranquillitatis, proximorum ædificationis, & Charitatis, ut è Catholicorum scriptis abit livor, acerbitas, atque scurritas, à Christiana institutione, ac disciplina, & ab omni honestate prorsus aliena. Quoniam in hujusmodi Scriptorum licentiam graviter pro munere suo censuram intendant Revisores Librorum, eamque Congregationis Cardinalibus cognoscendam subjiciant, ut eam pro zelo suo, & potestate coercent.

Edicunturque ut nimia coercatur Scriptorum licentia. §. 25. Que hæcne à Nobis proposita, ac constituta sunt, Prædecessorum nostrorum Decreti, planè consona, Congregationum quoque nostrarum legibus, & consuetudinibus comprobata, in Librorum examine ac judicio instituendo, Apostolica auctoritate deinceps servari decernimus; Mandantes universi, & singulis, qui in prefatis Congregationibus locum obtinuerint, seu illis quodolibet operam suam præstant, ut adversus præmissa sic à Nobis statuta nihil edicere, innovare, decernere, aut intentare præsumant, absque nostra, vel Successorum nostrorum pro tempore existentium Romanorum Pontificum expressa facultate.

§. 26. Non obstantibus contraria quibusvis etiam Apostolicis Constitutionibus, &

Degradatio con- ordinationibus, neconon earundem Congregationum, etiam Apostolica auctoritate, seu travitis. quavis firmitate alia roboretatis Decretis, usibus, stylis, & consuetudinibus etiam immemorabilis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscumque.

Sanctio. §. 27. Nulli ergo omnino hominum licet paginam hanc nositorum Decretorum, Mandatorum, Statutorum, voluntatum, ac derogationum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpsit, indignationem Omnipotens Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius noverit incursum.

Datum Roma apud Sanctam Mariam Majorem anno Incarnationis Domini millesimo 1753. Pontificis tiodecimo.

D. Card. Passioneus,

J. Datus.

V I S A

De Curia J. C. Boschi.

J. B. Eugenius.

Loco † Plumbi.

Registrata in Secretaria Brevium.
Publicata die 23. ejusdem mensis & anni.

Ad 2. dist. min. Si spectetur absolutè & secundum se. C. min. si comparetur cum omni retro antiquitate, & tota Doctorum universitate, cui solus contradicit; N. min. & cons.

Ad 3. dist. ant. in quantum est unius Doctoris, N. ant. in quantum eadem opinio à pluribus aliis judicatur probabilior, C. ant. & N. cons. Nam causa piz in omni jure, omniumque sententia sunt favorables, & anteponenda.

Ad 4. dicitur 1. retorquendo argumentum. Quod assurserunt plures quam 20. Auctores, inter quos est Angelicus Doctor, qui unus pro 10. milibus reputatur, hoc est probabilior: sed sic est de sententia nostra. Ergo hæc non tantum est tutor sed & probabilior: quam unicui sequendam esse, poste probabitur. **Secundo** dist. mai. quod illam particulam, hoc est probabilior, disolucione data ad 2. **Tertio** dicitur, multos ex illis DD. loco juxta sensum R. x. Vel de Doctore, qui ex omni exceptione major, ut dictum est, esse D. Thomam Aquinatem.

Nota. 1. loquendo de probabilitate extrinseca, non esse præcise attendendum Doctorum numerum, sed & eorum sententiam, scientiam, eminentiam; posset enim quis incidere in tales, qui promoti sunt apud illos, qui dicunt aurum & argentum ejus maneat apud nos, asinus laureatus revertatur in patriam suam. Verumtamen ceteris paribus præstat quod sint multi.

Not. 2. non esse mirum, quod interdum crescat numerus Auctorum probabilistarum in favorem aliecius sententia, dum in suis scriptis & libris sihi invicem adulantur, seu extollunt, & ut multi mulum scabunt, atq; Gonet, ut pater in Diana & Camarame. Primus enim alterum depradicat virum doctissimum, acutissimi ingenii, non solum scholastice & moralis Theologie, sed & politioris litteratura peritissimum: è contra Carmelum Dianam vocat Agnum Dei, qui astulisti peccata mundi per suum probabilissimum. Adlit, quod quarent, an hoc vel illud licet sufficiat respondere: Diana dixit. Sed cœvendus hic est lapsi offensionis, & petra scandali, ne nimium laxentur conscientiae. Quoniam consideretur, in quanto numero sint scientiam per Se deum Apost. damnatae, quarum damnationem causam dedit nimis sentiendi licentia.

Quarto III. Quid sentis de sequela sententiae probabilis, concurrente vel non concurrente sententiæ quæ vel magis probabilis?

Fatoe, in presenti Quæsto maximè verum est illud Pachymeri hist. lib. 3. *Theologis inter se rizantibus, in periculo est populus.* Quantæ circa probabilitatem inter Theologos sint rixa, abunde notum est, & patet ex dicendis. Ad omne periculum evadendum.

VI. Premito 1. quod aliud sit, opinionem esse tutorem, minus tutam, probabilorem. **Tutor** dicitur, quæ magis recedit à periculo pécandi, seu offendendi. Vel ut alii explicant, est illa quæ faveat præcepto, & stat pro legis observatio-

ne, ad quam movet; seu quæ negat actum esse licitum: sic enim tollit omne periculum (etiam solidum materialiter) transgrediendi legem. Opinio seu sententia probabilior est, quæ (eo quod nitatur firmioribus argumentis, sive ex ratione, sive autoritate petitis) apparet conformior veritati, seu verior: & quo validiores rationes, & quo graviores Auctores pro se habet, eo probabilior evadit.

Missa tuta dicitur, quæ faveat libertatem contra legem, & dicit, actum esse licitum, seu non imponit necessitatem abstinenti ab actione, estoue in periculo ne saltæ materialiter contra legem agatur, cum forte à parte rei talis actus legi divina non sit conformis, habeatque tunc honestatem saltem materialiter, excusans invincibili ignoraniam, non imputabilem ad culpam. Sicut è contra in honestatem formam habet actus, qui scienter est deformis legi.

Hinc sententia missa tuta sepe est simpliciter tuta, si nimium sit simul probabilior: sic enim caret omni periculo in honestate saltem formalis. Item sententia tutor sepe est minus probabilis, ejusque opposita se minus tutæ est probabilior. Sicut in quorundam sententia lapsus in peccatum mortale, habita copia Confessoris tenetur sub præcepto statim confiteri: in aliorum sententia tenetur homo omni die Dominica eliceret contritionem. Quæ sententia indubie sunt tutissime, quia longissime recedunt à periculo peccandi, etiam materialiter, nec in praxi universaliter servantur, licet servari possint: è contra sententia, quæ tenet, circumstantias intra eamdem speciem notabiliter aggravantes esse necessarie confitendas, est tutor & (ut in infra probabitur) probabilior simil. Ex quo patet, quod esse tutorum & probabiliorum aliquando quidem, sed non semper & necessario in eadem connexantur sententia.

VII. Premito 2. quod cum Gonet est apud omnines fere certum posse aliquem licite & tuto sequi sententiam ex ratione seu motivo intrinsecō sibi vim minus probabilem, attamen probabiliorē ex motivo extrinsecō, seu ex aufloritate, ex qua fit certa moraliter, & absolutè hic & nunc probabilior. Pro quo videatur R. 5. ad Q. 2. Similiter quamvis non licet sequi opinionem minus probabilem in concursu alterius cogniti ut probabilioris: si tamen opinio in se minus probabilis, videatur alioquin probabilior, non peccat enim in praxi sequendo, quia excusat ignorantiam invincibilis: & ita contingere potest in dispensationibus Papa circa vota solemnia ac matrimonium ratum. His præmissis:

VIII. Resp. 1. Dum homo tenetur operari, potest sine peccato sequi sententiam probabilem, quæ dicit aliquid licite fieri posse; quando facta (juxta conditiones rei & personæ) sufficiente diligenter, alia tutor & probabilior non appetat; licet forte hac opinio sit contraria & deformis legi divinae: modo hujus disformitatis habeat ignorantiam invincibilem.

